

ЕКСТРАВЕРСІЯ: КОНЦЕПТ, ПРИРОДА, КОРЕЛЯТИ

В сучасній психології останнім часом утверджуються концептуальні підходи до розуміння особистості на основі аналізу базових вимірів, що передбачає представлення феноменології цих вимірів, тлумачення їх природи, розкриття в діяльності, пізнанні, творчості, соціальній поведінці. В дослідженнях особистості обґрунтовуються моделі, в яких розкриваються її базові виміри, до яких відноситься зокрема екстраверсія.

Актуальність розгорнутого нами дослідження екстраверсії зумовлена орієнтованістю на нові концептуальні підходи до вивчення особистості через розкриття її базових вимірів. Кількість теоретичних та емпіричних досліджень екстраверсії та інтроверсії фантастична. В цілому в масиві теоретичних тлумачень та емпіричних даних проводиться думка, що міра екстраверсії та інтроверсії має свої когнітивні, емоційні та поведінкові наслідки. Екстраверти та інтроверти порізно му пізнають світ, орієнтуються в інформаційному полі, відрізняються емоційним благополуччям, мають емоційні відмінності, по різному проявляють себе в соціальному і діяльнісному світі, по різному навчаються, поводяться, спілкуються, мають своєрідні підходи до вирішення проблем свого життя (вибору професії, виховання дітей, сімейного спілкування, самореалізації, дозвілля).

В сучасній психології достатньо детально проробляються відмінності зумовлені екстраверсією, однак є потреба в узагальненнях та ґрунтовних концептуальних підходах, які орієнтовані на розкриття самої природи виміру. Невизначеність концепту, критичні дані щодо вже запропонованих пояснень зумовлюють необхідність аналізу проблеми та її нові дослідження. Мета дослідження: аналіз концепту екстраверсії як базового виміру особистості, її природи та корелятивів на основі емпіричного масиву сучасної психології по проблемі, власного дослідження та на цій основі переосмислення існуючих підходів та результатів. Об'єктом дослідження є екстраверсія як базовий особистісний вимір,

а предметом дослідження виступають особливості навчання, поведінки та творчої активності, зумовлені екстраверсією.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Проаналізувати основні підходи до концептуалізації екстраверсії, проблематику та тенденції їх трансформації в сучасній психології.

2. Порівняти психологічні відмінності в комунікативній, навчальній та творчій активності на основі екстраверсії як базового виміру в емпіричному дослідженні.

3. Визначити можливості використання екстраверсії як предиктора індивідуалізації активності особистості.

Характеристика методів. За методи було обрано спостереження, аналіз результатів діяльності, опитувальник Ганса Айзенка, Оксфордська шкала щастя, методика визначення типу мислення Резапкіної Г.В., опитувальник «Артистичні схильності», проєктивні тематичні малюнки, зокрема тематичний малюнок «Мій комунікативний світ», описи та інтерв'ю, доповнені вивченням даних академічної успішності. В проєктивних тематичних малюнках мета вивчення полягала в тому, щоб отримати відображення актуальних проблем досліджуваних (спілкування в широкому контексті, творче моделювання ситуації майбутнього). Дослідження проводилося впродовж 2016-2018 року.

Вибірка. В цілому в дослідженні були обстежені студенти у віці 18-20 років з різних напрямів фахової підготовки. Всього 150 осіб.

Аналіз отриманих результатів. В проведеному емпіричному дослідженні вивчалися психологічні особливості екстравертів та інтровертів в спілкуванні, в процесі навчання, емоційне благополуччя та прояви творчої активності. Змістовний аналіз розповідей та малюнків студентів дозволив проаналізувати феноменологію комунікативного світу осіб з різними рівнем екстраверсії та визначити його провідні характеристики. У результаті проведеного контент-аналізу було визначено основні змістовні проблеми комунікативних світів в загальному:

проблеми спілкування у групі однолітків, в родинному колі; з друзями дитинства; ділового та професійного спілкування; інтимного та дружнього спілкування; спілкування з новими та незнайомими людьми; проблеми особистого майбутнього (мрії, події, досягнення). На основі узагальнення отриманих результатів визначено особливості інтровертованих та екстравертованих типів комунікативних світів у порівнянні з найтипівішим для дослідженої нами вибірки, який, нами визначено як еталонний або нормативний (комунікативний світ адаптованої особи юнацького віку). Позитивний або нормативний комунікативний світ відзначається такими характеристиками: проблемно структурований, усвідомлений в деталях, з розвинутою системою різноманітних стосунків. Автори нормативних комунікативних світів відзначаються позитивним досвідом дитинства, різноманітним позитивним досвідом спілкування в широкому соціальному контексті. У змістовних характеристиках нормативних світів презентовано позитивний досвід дитинства, сімейного спілкування, продуктивної взаємодії в колі родинного спілкування та діяльнісної активності, детально презентовано майбутнє та омріяні деталі майбутнього (звершення, події, досягнення в різних соціальних аспектах). Нормативні комунікативні світи: діяльнісні, динамічні, подієві, відображають багатство смислових переживань особистості та розвинуті стратегії подолання. Екстравертовані комунікативні світи відзначаються прагненням автора розкрити світ свого спілкування та стосунків, свідчать про його прагнення бути зрозумілим іншим, повідомити більше інформації про себе, перетворити повідомлену інформацію в джерело нових ситуацій спілкування. Інтравертовані комунікативні світи відзначаються прагненням автора уникнути розкриття світу свого спілкування та стосунків, свідчать про прагнення повідомити мінімальну кількість інформації про себе, максимально уникнути подальшого обговорення. У дослідженні визначено феномен комунікативного стресу, коли суб'єкт уникає презентувати власний комунікативний світ і окреслює поставлені дослідником завдання як незрозумілі, позбавлені для нього сенсу. Проявляється комунікативний стрес через такий тип комунікативного світу, який можна позначити як завуальований. Завуальовані

комунікативні світи обґрунтовуються поясненням його авторів, що це занадто складна реальність для розкриття, що існують перешкоди для відвертого обговорення, що надмір уваги з боку інших є травматичним. У такого типу комунікативних світах автор часто передає свої почуття в досить невизначеній або символічній манері. Нерідко саме такі досліджувані особливо наполегливо звертаються з вимогою пояснити свій малюнок, який вони фактично умисно позбавили змісту.

ВИСНОВКИ: в проведеному нами дослідженні отримані наступні результати:

1. Психологічні відмінності між екстравертами та інтровертами проявляються в їх академічній успішності, комунікативному світі, світогляді, творчій активності та картині майбутнього, продуктивності та емоційному самопочутті.

2. За своїми стильовими та результативними підходами в спілкуванні, навчальній та творчій діяльності екстраверти та інтроверти показують як однаково високі та однаково низькі показники.

3. За отриманими даними пересічний інтроверт більш незалежний, детальний, критичний в своїй самооцінці, володіє завершеним образом світу та своєї діяльності в ньому. Інтроверти предметно та проблемно орієнтовані; вони не залучаються в процеси конкуренції та самоствердження, не прагнуть до оптимізації системи між особових стосунків.

4. Показники рівня екстраверсії та нейротизму не можуть використовуватися в якості предикторів академічної успішності, почуття емоційного благополуччя та творчої активності. Високі показники у зазначених видах активності є «екстравертовано» орієнтованими

В подальших дослідженнях отримані результати будуть перевірені та уточнені. В проведених дослідженнях постають нові проблеми визначення екстраверсії, необхідним є збагачення уявлень про структуру екстраверсії (інтроверсії), нової змістовної концептуалізації виміру, пояснення природи виміру та його емпіричних когнітивних, емоційних та поведінкових корелятивів.